

ביאורים לכמה מדברי המסורה – פרשת ואתחנן (24 ביאורים)

1. ג/כח – "וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו".
פירש"י: על הטרחות ועל המשאות ועל המריבות. למדו ג' ענינים הללו מחמת ג' הלשונות (צו, חזק, אמץ).
פירוט הענינים נמצא ברש"י על א/יב עיי"ש.
2. ד/א – "ועתה ישראל".
אמרו חז"ל "אין ועתה אלא לשון תשובה" (ב"ר כא/ו) והיינו שהאדם לא יהיה שקוע בהעבר, וגם לא שקוע בחלומות על העתיד לבוא. אלא יתפוש את ההוה ויתקן את עצמו.
3. ד/א – "שמע אל החוקים ואל המשפטים".
הקדים חוקים (שהם לא מובנים לנו) לפני משפטים (שטעמיהם מובנים לנו) כדי שהאדם ילמד תורה בגלל שהיא דבר ה', ולא בגלל נטייתו הטבעית ללמוד דברים המובנים לו.
"אשר אנכי מלמד אתכם לעשות" – כי עיקר הלימוד מכוון למען קיום המעשה בפועל.
4. ד/ב – "לא תוסיפו על הדבר... ולא תגרעו ממנו".
לכאורה גרוע יותר מי שגורע מדבר ה', לא מי שמוסיף תוספת על דבר ה'. ובכן מדוע הקדים את הקלוקל הממועט? אלא בא ללמד שמתוך שהאדם מוסיף, סופו לבוא לגרוע. כי זה מביא לזה, כלשונם "כל המוסיף גורע" (סנהדרין כט).
הכתיב "לא תספו" וחסר ו' וחסר י'. כי באמת הוא לא הוסיף שום דבר של ממש.
5. ד/ג – "עיניכם הרואות... כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור".
תמוה, מכל הדוגמאות של המוסיפים על המצוות, מדוע בחר ב'בעל פעור'? אלא שפולחן ע"ז זו היא בעשיית צרכיו, והיה עולה על הדעת להתיר זאת כי בכך האדם הרי מבזה את ע"ז, ומוסיף בכך לגנות כל פולחן נכרי. אבל קמ"ל בפסוקנו שבזה דוקא הוא עובד את ע"ז, והיא דוגמא נפלאה של "כל המוסיף גורע" (מבפסוק הקודם).
6. ד/ה – "ראה, למדתי אתכם...".
כל הפרשה היא בלשון רבים "אשר אתם באים שמה... ושמתם ועשיתם" אלא מתחיל כאן בלשון יחיד כי קבלו את התורה בזכות העם כולו, כאיש אחד חברים, "ויחן ישראל תחת ההר" (שמות יט)
"ראה (מוטעם בטעם מבדיל, פסק) למדתי אתכם". כדי להפסיק בין לשון יחיד 'ראה' (מדבר לכל האומה בכלל) ואח"כ לשון רבים 'למדתי אתכם' לכל אחד ואחד בפני עצמו
7. ד/ו – "היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החוקים האלה".
מה טעם ו' סופית (ולפי בעלי דקדוק בימי הביניים היא אות ההקטנה). אלא שהעמים לא יבינו כל החוקים, רק מקצתם ישמעו.
8. ד/ז – "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים". (כתיב קרבים, בלי ו')
כי לפעמים ה' לא עונה על תפילותינו, כדי להעמידנו בנסיון וכדומה, ואינו תמיד "קרוב".

9. ד/ח – "ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים". (כתוב צדיקם בלי י')
כי הם לא מודים על כל החוקים שהם ישרים וצדיקים, בכל פרטיהם (עיין "דרשות הר"ן", תחילת דרוש י"א).

10. ד/ט – "רק השמר לך ושמור נפשך מאד :

- 1 – פן תשכח את הדברים
- 2 – ופן יסורו מלבבך
- 3 – והודעתם לבניך ולבני בניך

כי יש שלושה אופני קליטה ויחס אוהד לדברי הקב"ה :

- 1 – לא לשכוח בשכלנו את כל הפרטים, מתוך שמייחסים להם חשיבות
- 2 – להתרגש כל כך, עד שלבנו ישתעשע בדברים אלו כל הזמן (ולא יסורו)
- 3 – נרצה להנחיל הידיעות לאחרים, לבנינו ולבני בנינו.

11. ד/ט-י – "והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב".

וצ"ע מה מקומה של תיבת "יום" כאן? כי "והודעתם" (ת' מנוקדת קמץ) הוא לשום רבים, ומוסב על "הדברים אשר ראו עיניך" בפסוק הקודם. ודאי כי לפי פשוטו הוא כאילו כתיב "ביום", כלומר "הדברים אשר ראו עיניך ביום ההוא" אבל עדיין קשה משום מה היה נחוץ להוסיף תיבה זו, ולמה באמת כתוב בלי ב' אלא "יום"? ונלע"ד ע"פ דברי רש"י על בראשית (א/לא) "יום הששי" שכל מעשי שמים וארץ היו תלויים ועומדים אם יקבלו ישראל תורה ומצוות ביום הגורלי ההוא. ולכן יש לזכור שזהו היום המרכזי ביותר בכל ההיסטוריה האנושית. ועוד נ"ל ע"פ ברכות סג: "חביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני" כלומר, "יום" ההוא נשאר קבוע ויציב וקיים לכל הדורות, ללא חולשה של שכחה (עי"ע "אגרת תימן", "אגרות הרמב"ם", מהדורת הרב קאפח, עמ' כז"כ).

12. ד/ט – "רק השמר לך ושמור נפשך מאד".

נ"ל כפילות הלשון, כי על האדם להשמר :

- [א] מן השפעה הבאה עליו מבחוץ, ע"י שיחת הבריות או מה שיקרא בספרים בלתי ראויים.
- [ב] "ושמור נפשך מאד" כלומר שהאדם לא יזיק לעצמו במחשבות קלוקלות ונבזות.

13. ד/י – "אשר ילמדון... ואת בניהם ילמדון... ותקרבו ותעמדון".

ו' סופית שנוספה כאן היא סימן להגדלה, כפרשנות של חז"ל "קשין מזונותיו של אדם כפלים כולדה" (פסחים קיח. בגלל הביטוי "בעצבון תאכלנה", ו' להגדלה, מול "בעצב תלדי בנים") וכאן מדובר על לימוד מופלג, בכח ו' שערי בינה. וכן "ותקרבו ותעמדון" בהר סיני, באופן מוחלט.

14. ד/י – "ואשמיעם את דברי אשר ילמדון (לפי בעלי הדקדוק, ו' ההקטנה) ליראה אותי כל הימים"

כי יש זמן שאין לעסוק בלימוד, והיינו מחמת יראה מה'. לדוגמא: במבואות המטונפות (עיין ברכות כד: "ובדבר הזה תאריכו ימים") וכן בימים האסורים (כגון בימי אבלות וט' באב, ודלא כחושקים בתורה מחמת אהבת החכמה) או לפני שמברכים ברכת התורה (נדרים פא. עיי"ש ר"ן).

מחמת היראה חייב האדם לצמצם את לימודו, לכן באה ו' ההקטנה לצמצם את הלימוד. (ובהמשך הפסוק: 'ואת בניהם ילמדו', עם ו' ההקטנה, כלומר גם שקובעים זמן ללמד את הבן, אל יהא זאת בהפרזה עד שהאב עצמו לא מתקדם בלימודו, וכדברי רמב"ם על אבות פ"ד "הוי זנב ואריות ולא ראש לשועלים", שעדיף שהאדם יתקדם בעצמו ממה שיתן כל זמנו ללמד לאחרים (וכשיטת בעל השאלות דר' אחאי, דללמד הוא עוד פחות מאשר מעשי המצוות) עיין מאמר המבוא בספרנו זה, [אוצרות התורה] "ללמד תורה".

15. ד/יא – "ותקרבו ותעמדון תחת ההר"

ו' ההקטנה, כי לא התקרבו ממש, כמבואר בשמות יט/יב, יט/כד. וכן בענין העמידה יש ו' ההקטנה, כמפורש "ויעמדו מרחוק" (שמות כ/טו) שהם לא מסרו נפשם עבור קבלת התורה, מחמת חשש "נפשי יצאה בדברו" (שה"ש ה/ו, שבת פח:), פן ימותו.

16. ד/יד – "ללמד אתכם חוקים ומשפטים לעשותכם אותם".

מפורש במדרש ויק"ר ל"ה כאילו עשה את עצמו, כאילו עשה לדברי תורה. וזה הנרמז כאן "לעשותכם אותם"

17. ד/טו – "פן תשחיתון"

ו' סופית, בגלל שע"ז הורסת כל חלקה טובה, שחיתות מוגדלת. (לפי שיטת המסבירים שאות זו היא להגדלה)

18. ד/כ – וַיִּזְצֵא (כתיב ויצא) אתכם מכור הברזל ממצרים.

בכלי כור מזקקין ונפסד הרבה מן הפסולת. כך במצרים נשארו שם ארבע חמישיות מן העם! (רש"י על שמות יג/ח "וחמושים") ולכן לא הוציא כל צאצאי אברהם יצחק ויעקב, וחסר בהוצאה! לכן המלה כתובה חסר ו' וחסר י'.

19. ד/כב – "כי אנכי מת בארץ הזאת, אינני עובר את הירדן".

לכאורה הלשון כפולה? אלא בא לומר שגם עצמותיו לא יעברו לא"י אחרי מותו

20. ד/כו – כי אבוד תאבדון מהר... כי השמד תשמדון

גם כאן ו' סופית לאבדון מוחלט ושמד מוחלט, ועיין על כך מהר"ל ("חידושי אגדות", על גיטין פח. "צדקה עשה הקב"ה" שהקדים בשנתיים שלא נגיע לידי גבול של שמד מוחלט)

21. ד/לח – להוריש גוים גדלים ועצמים ממך מפניך – (כתיב: גדלים ועצמים, בשניהם חסר ו')

לומר שרק בעיניכם הם גוים גדולים (במספר) ועצומים (באיכות הכח).

אבל זה רק מדומה ודמיון, כי כל הגוים כמר מדלי (ישעיה מ/טו) מול הבטחתו של הקב"ה.

22. ד/לט – וידעת היום והשבות אל לבבך – ישנם הרבה שיודעים, אבל אין התחושה עוברת בצורה

חיה אל הלב, אל הרגשות

23. ד/מאימב – "אז יבדיל משה שלש ערים... לנוס שמה רוצח (מלא ו') אשר ירצח את רעהו".
במסורת ציינו, שרק כאן יש תיבת "רוצח" מלא ו'. בעוד שלושים מקומות בתנ"ך תמיד כתוב בכתוב חסר. מפרש "היכל הברכה": "כמבואר בדברי מרן (אריז"ל, "שער הפסוקים", על בראשית, "כי שבעתים יוקם קין") כי זה קאי על משה רבנו שהרג את המצרי (=שהוא גלגול של קין, על שהרג את הבל. הבל התגלגל במשה) וההוכחה מתיבת "שְׁמָה" אותיות "משה". ולכן "רוצח" זה מלא ו' דרגא דמשה (ת"ת ודעת) ולא ירד חלילה ממדרגה שלו. אבל כל רצח חסר כי אין אות חיים (ו') אצל רצח עכ"ל.

וני"ל לפרש כי בכל התורה מדובר על רוצח בשוגג ודנים בבית דין אם היה קרוב למזיד או לא (ולכן חסר ו' ושלימות הענין) אבל משה כוון לכתחילה להרוג את המצרי שהיה רודף את היהודי במכות המסכנות את חייו, לכן אצלו מלא ו' להורות על רצון מוחלט להרוג את המצרי.

ועיין "בינה לעתים" (ר' עזריה פיגיו, נולד שנת שלי"ט) בתחילת דרוש כ"ה: "ולכן חשב משה כי יקומו כל אחיו מסביב לבלוע את המצרי ולעשותו חתיכי חתיכות. ויפן כה וכה לראות האיך יתקוממו העברים נגד המצרים וראה כי אין איש, לא היה ביניהם שם על לב לעשות פועל מעולה, עד שקם הוא כי רוח ה' נוססה בו והכה את המצרי". וע"ע "מורה נבוכים", ח"ב תחילת פרק מ"ה.

24. ה/ד – "פנים בפנים דבר ה' עמכם"

יש טעם של פסק בין 'פנים בפנים', ללמד שזה לא כפשוטו.

